

Jaký je přívod vlákniny v ČR

Výsledky studií a úskalí metodik

Definice

Historie

- 1953 – Hipsley: „Dietary fibre“
- 1972 – Trowel: „Zbytky složek rostlinných buněk, odolných hydrolýze lidskými zažívacími enzymy.“
- 1975 – Burkitt a Trowell: Vliv na rozvoj civilizačních chorob.
- 1976 – Trowell: „Polysacharidy a lignin, které nejsou tráveny lidskými zažívacími enzymy v tenkém střevě.“
- 1980 – Rozpustná a nerozpustná vláknina.
- 1992 – Englyst: Polysacharidy částečně fermentovatelné střevní mikroflórou. (Dnes jako prebiotika.)
- 1993 – Robefroid: Oligosacharidy.
- 1994 – Asp: Nestravitelné polysacharidy.

Americká asociace cereálních chemiků

- ▶ Vláknu potravy tvoří jedlé části rostlin nebo analogické sacharidy, které jsou odolné vůči trávení a absorpci v lidském tenkém střevě a jsou zcela nebo částečně fermentovány v tlustém střevě. Vlákna potravy zahrnuje polysacharidy, oligosacharidy, lignin, a přidružené rostlinné složky. Vlákna potravy vykazuje prospěšné fyziologické účinky: laxativní a/nebo upravující hladinu cholesterolu v krvi a/nebo upravující hladinu glukózy v krvi, a další vlastnosti.

(AACCC 2001)

CODEX Alimentarius: Guidelines on nutrition labelling (Rev. 2011, Amendment 2013)

- ▶ Vláknu potravy představují sacharidové polymery* z deseti a více monomerních jednotek**, které nejsou hydrolyzovány endogenními enzymy v tenkém střevě člověka a náleží do následujících skupin:
  - ▶ jedlé uhlovodíkové polymery přirozeně se vyskytující v přijímané potravě,
  - ▶ uhlovodíkové polymery, které byly získány z potravinových surovin fyzikálními, enzymatickými nebo chemickými prostředky a které mají prospěšný fyziologický účinek na zdraví prokázaný obecně uznávanými vědeckými poznatky,
  - ▶ syntetické uhlovodíkové polymery, které mají prospěšný fyziologický účinek na zdraví prokázaný obecně uznávanými vědeckými poznatky.

* Pokud jsou polymery odvozeny z rostlinného původu, vláknina potravy může zahrnovat frakce ligninu a/nebo další sloučeniny asociované s polysacharidy uvnitř buněčných stěn rostlin. Tyto sloučeniny mohou být stanoveny analytickými metodami určenými pro stanovení vlákniny potravy. Avšak tyto sloučeniny nejsou zahrnuty do definice vlákniny, i když byly extrahovány a znovu zavedeny do potravin.

** Rozhodnutí, zda mají být zahrnuty sacharidy složené ze 3 až 9 monomerních jednotek by mělo být ponecháno na rozhodnutí národních autorit.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1169/2011, Příloha I

- ▶ Vlákninou“ se rozumějí uhlovodíkové polymery s třemi nebo více monomerními jednotkami, které nejsou tráveny ani vstřebávány v tenkém střevě lidského organismu a náleží do těchto kategorií:
  - ▶ jedlé uhlovodíkové polymery přirozeně se vyskytující v přijímané potravě,
  - ▶ jedlé uhlovodíkové polymery, které byly získány z potravinových surovin fyzikálními, enzymatickými nebo chemickými prostředky a které mají prospěšný fyziologický účinek prokázaný obecně uznávanými vědeckými poznatky,
  - ▶ jedlé syntetické uhlovodíkové polymery, které mají prospěšný fyziologický účinek prokázaný obecně uznávanými vědeckými poznatky.

Energická hodnota vlákniny

- Vlákna 8 kJ/g nebo 2 kcal/g

(Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1169/2011, Příloha XIV: Převodní faktory pro výpočet energetické hodnoty)

Rozpustnost

- 1980 – dělení na rozpustnou a nerozpustnou vl.
- 1998 – WHO nedoporučuje členit (fyziol. efekt)
- Poměr rozpustné: nerozpustné vlákniny je 3:1 (VÚP, Bratislava) – často uváděno chybně.

Hlavní složky vlákniny

- Neškrobové polysacharidy
- Rezistentní oligosacharidy
- Analoga sacharidů (rezistentní škroby, dextriny)
- Lignin
- Látky asociované s neškrob. polysacharidy a ligninem
- Látky živočišného a syntetického původu

Zdravotní přínosy vlákniny

Podpora GIT (motilita, výživa enterocytů, aj.)

Prevence kardiovaskulárních onemocnění

Prevence obezity

Prevence onko onemocnění

Zdravotní přínosy vlákniny

Prevence kardiovaskulárních onemocnění

- ▶ Mechanismus není jasný
- ▶ Zřejmě asociace s nižší rychlostí vyprazdňování žaludku, vyšší motilitou střev a vlivem na absorpci některých látek

- ▶ Snížení LDL
- ▶ Snížení celk. CH
- ▶ Snížení diastolického TK

- ▶ Typy vlákniny – bez efektu

Zdravotní přínosy vlákniny

Prevence kardiovaskulárních onemocnění

- ▶ Studie jsou malé, krátkodobé
- ▶ Chybí kvalitní RCT

- ▶ Nejasný bias
- ▶ Nejasně sledovaný vliv potravní vlákniny a vlákniny z DS

Další zdravotní přínosy vlákniny

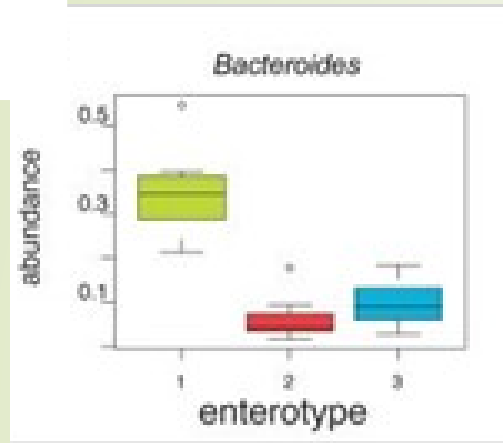
- Vláknina a cholesterol + krevní tlak (Cochrane)
- Vláknina a zánětlivé markery (+kognitivní funkce)
- Vláknina a rakovina prsu
- Role MK s krátkým řetězcem

Vláknina a mikrobiota

Střevní enterotypy

Enterotyp 1: Bacteroides

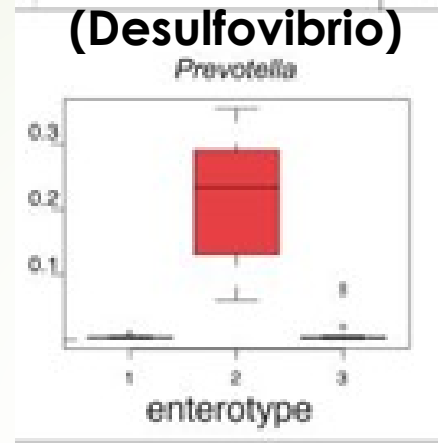
Hlavní zdroj energie:

- Komplexní polysacharidy a proteiny

Dominující geny/ dráhy:

- galaktosidázy, hexosaminidázy, proteázy
- glykolýza, pentózofosfátová dráha

Enterotyp 2: Prevotella (Desulfovibrio)

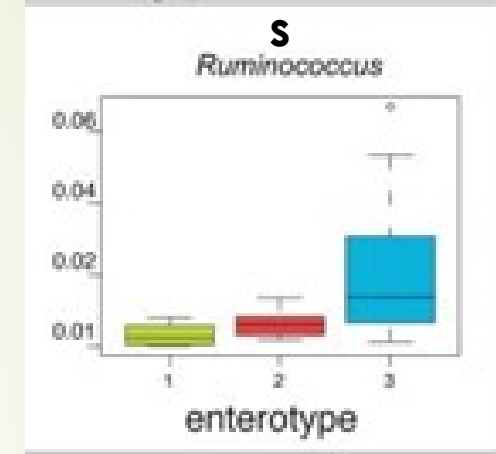
Hlavní zdroj energie:

- Slizniční muciny

Prevotella: degradace glykoproteinů

Desulfovibrio: desulfatace slizničních glykoproteinů, rate-limiting step

Enterotyp 3: Ruminococcus

hlavní zdroj energie:

- slizniční muciny

- zvýšená exprese transportních proteinů pro jednoduché cukry

Nebyla prokázána souvislost s pohlavím, věkem nebo BMI.

Vliv mikrobioty na hostitele: SCFA

Short chain fatty acid (SCFA)

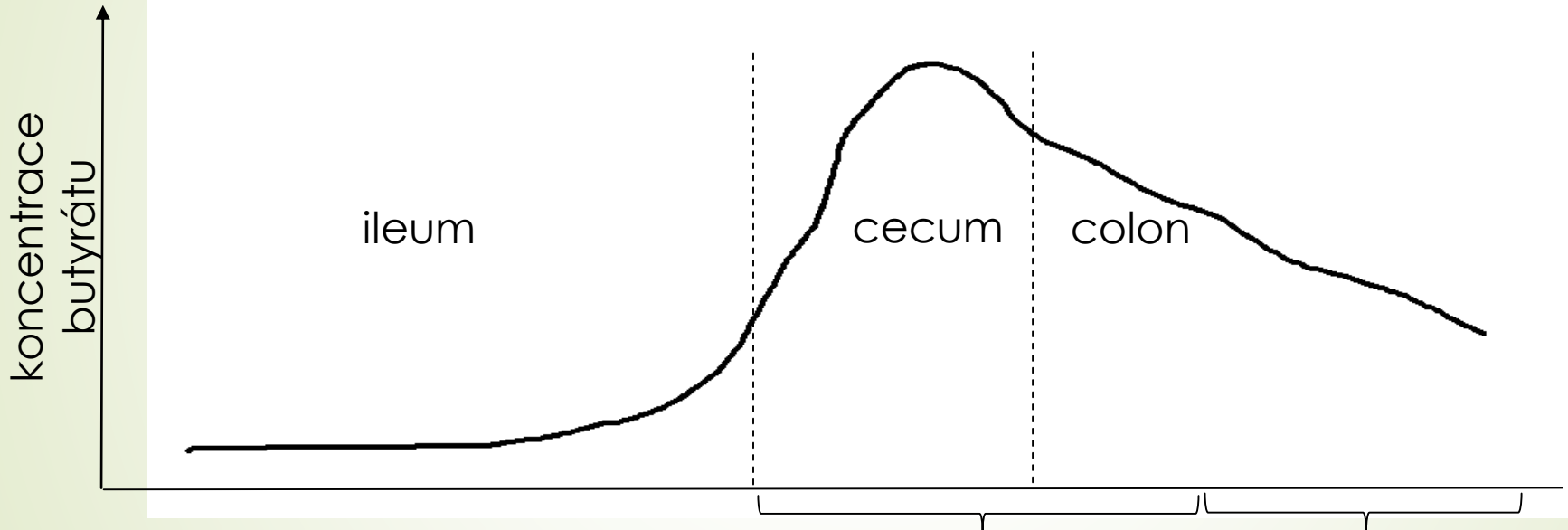
C1 – C7

- lineární
- větvené

acetát, propionát, **butyrát**

$pA_k \leq 4,8$;
ve střevě díky neutrálnímu pH převážně
ve formě aniontů

SCFA jsou produktem bakteriální fermentace

sacharolytické
bakterie

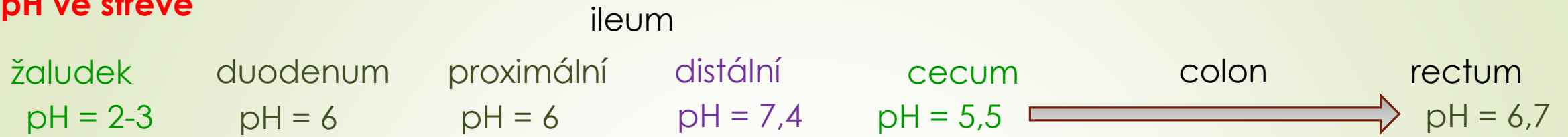
- lineární SCFA
- CO_2
- H_2S

proteolytické
bakterie

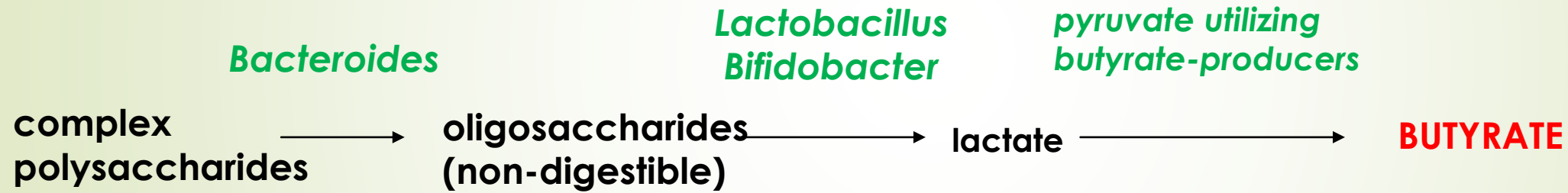
- větvené SCFA (BCFA)
- CO_2
- CH_4
- H_2S
- Fenoly, aminy, nitrosaminy ....

Vliv mikrobioty na hostitele: SCFA

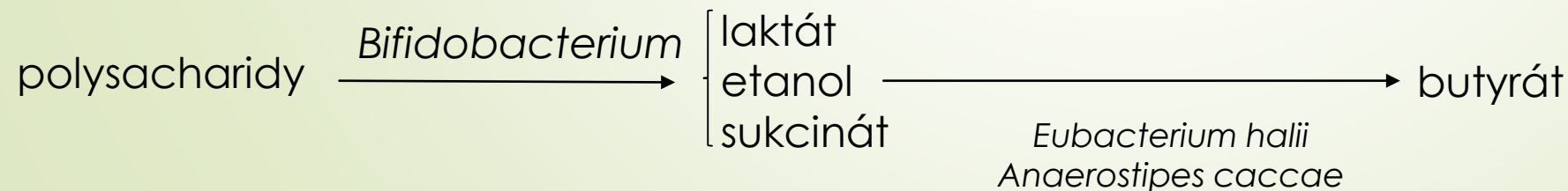
pH ve střevě

1. Přímo: zvýšeným přísunem substrátu (inulin ...)

2. Nepřímo: metabolic cross-feeding

GF zvířata potřebují o 20% větší energetický příjem než zvířata z konvenčního chovu

1. Získávání energie z jinak nestravitelných složek potravy (oligosacharidy)

„rozpustná vláknina“, tj. neštěpitelné oligosacharidy, jsou substrátem pro tvorbu SCFA (short chain fatty acids)

SCFA: významný zdroj energie

signální molekula (váže se na GPR41, regulace příjmu potravy)

Mikroflóra moduluje využití lipidů (dereprese LPL, syntéza kofaktoru pankreatické lipázy)

2. Zvýšení dostupnosti živin modulací absorpční kapacity střevního epitelu

Mikrobiota a výživa: dietně indukovaná obezita

Může dieta ovlivnit složení mikrobioty hostitele?

GF recipient/standard diet (4 wks)

Konvencionalizace

(healthy adult human or conventionally-raised mice microflora)

Western diet (8 wks)
(41% fat, 46% carbohydrates,
z toho 18% sacharóza)

Standard diet (4
wks)

standard diet (8 wks)
(4% fat, 70% polysacharidy)

Fenotyp:

weight gain: + 5,3 g; body fat: 3,7 g
PCA analýza: cluster dohromady

Fenotyp:

weight gain: + 1,5 g; body fat: 1,7 g
PCA analýza: cluster dohromady

Metagenom:

↑ Firmicutes
• *Erysipelotrichi*, *Bacilli* (lidský MB)
• *Mollicutes* (myší MB)

↓ Bacteroidetes

Metagenom:

↓ Firmicutes

↑ Bacteroidetes

Metatranscriptom:

ABC transportes (transport cukrů, aminokyselin,
kofaktorů)
PTS systém (transport fruktózy, N-
acetygalaktosaminu, cellobiosy,
manózy)

Metatranscriptom:

Degradace N-glycanu
Metabolismus sfingolipidů
Degradace glycosaminoglycanů

} charakteristické
pro Bacteroidetes

Mikrobiota a výživa: dietně indukovaná obezita

Jak ovlivní definovaná dietní změna mikrobiotu?

Modifikovaná Western dieta:

1. CARB-R
2. FAT-R

conventionally-raised (CONV) mice, **WESTERN diet**, 10 wks

CARB-R, 4 wks

FENOTYP

weight gain: $0,0 \pm 0,3$ g
epididymal fat: $1,9 \pm 0,3\%$ b.wt.

METAGENOM

- redukce zastoupení *Mollicutes* (*Mollicutes* = **6%** z celkového počtu)
- zvýšení zastoupení *Bacterioidetes* (2,2x vs Western diet)

Mikrobiota z CARB-R nepřenesse obézní fenotyp na GF příjemce

WESTERN diet, 4 wks

FENOTYP

weight gain: $2 \pm 0,3$ g
epididymal fat: $2,8 \pm 0,3\%$ b.wt.

METAGENOM

- zvýšení *Mollicutes* (kmen *Firmicutes*)
- snížení *Bacterioidetes* (1)

METATRANSCRIPTOM

PTS system
host gut mucosa degradation
ABC system
Cell wall synthesis
Cell division

Zvýšené SCFA??

FAT-R, 4 wks

FENOTYP

weight gain: $0,6 \pm 0,3$ g
epididymal fat: $1,9 \pm 0,2\%$ b.wt.

METAGENOM

- redukce zastoupení *Mollicutes* (*Mollicutes* = **32%** z celkového počtu)
- zvýšení zastoupení *Bacterioidetes* (2,8x vs Western diet)

Mikrobiota z FAT-R nepřenesse obézní fenotyp na GF příjemce

Microbiom a obezita: shrnutí

GF zvířata jsou rezistentní k obezitě
indukované western-type dietou

Obesity-associated microbial genom

- obsahuje větší počet genů pro enzymy katalyzující štěpení polysacharidů
- ve vzorcích stolice obézních zvířat je signifikantně méně využitelné energie než u hubených zvířat

**Obézní mikroflóra má větší schopnost získat
z potravy využitelnou energii**

Jak lze ovlivnit mikrobiotu?

1. Polyfenoly = lapače volných radikálů

Pomáhají udržet střevní stěnu nepropustnou pro endotoxiny a bakterie, protektivní vliv k některým pozitivně působícím komensálům

2. ω -3 polynenasycené mastné kyseliny (n-3 PUFA)

Protizánětlivé účinky, zvyšují zastoupení *Lactobacillus* a *Bifidobacteria*

3. Probiotika = lyofilizované kultury příznivě (doufejme) působících bakterií

Lactobacillus (různé kmeny), *Bifidobacter* (různé kmeny), *Akkermansia muciniphila*

Druhy („strains“) specificky selektované podle určitých vlastností, např.

- imunomodulační vlastnosti (stimulace imunotolerantních makrofágů)
- schopnost inhibovat peroxidaci lipidů
- FFA-absorbing strains
- kmeny se zvýšenou expesí lektinů proti gramm+ bakteriím, kmeny produkující fosfatázy defosforylující LPS, atd ...

2. Prebiotika a SCFA

Substráty pro *Bifidobacteria* (inulín, fructooligoacharidy, rezistentní škrob, pektiny ...)

„Targeted SCFA“ látky zajišťující transport SCFA až do proximálního tlustého střeva (inulin-propionate ester) – redukuje nepříjemné vedlejší účinky prebiotik (nadýmání)

Stanovení vlákniny

Metody stanovení vlákniny I

- Všeobecné metody bez stanovení nízkomolekul. frakcí *
- Všeobecné metody se stanovením nízkomolekul. frakcí *
- Specifické metody *
- Ostatní metody

(Codex Alimentarius)

* Převážně metody schválené Association of Analytical Communities Research Institute (AOAC)

Metody stanovení vlákniny II

- Neenzymaticko-gravimetrické
- Enzymaticko-gravimetrické
- Enzymaticko-chemické
  - Enzymaticko-kolorimetrické
  - Enzymaticko-chromatografické

Metody stanovení vlákniny III

- Kombinovaná metoda
  - Enzymatické trávení při 37 °C.
  - Gravimetrická izolace a kvantifikace.
  - Kapalinová chromatografie.
- AACC a AOAC.
- Metoda byla v srpnu 2011 schválena (32.50.01).

McCleary a kol. Collaborative Study Report: Determination of Insoluble, Soluble, and Total Dietary Fiber (Codex Definition) by an Enzymatic-Gravimetric Method and Liquid Chromatography. *Cereal Foods World*, sv. 56, č. 6, 2011, s. 238–247.

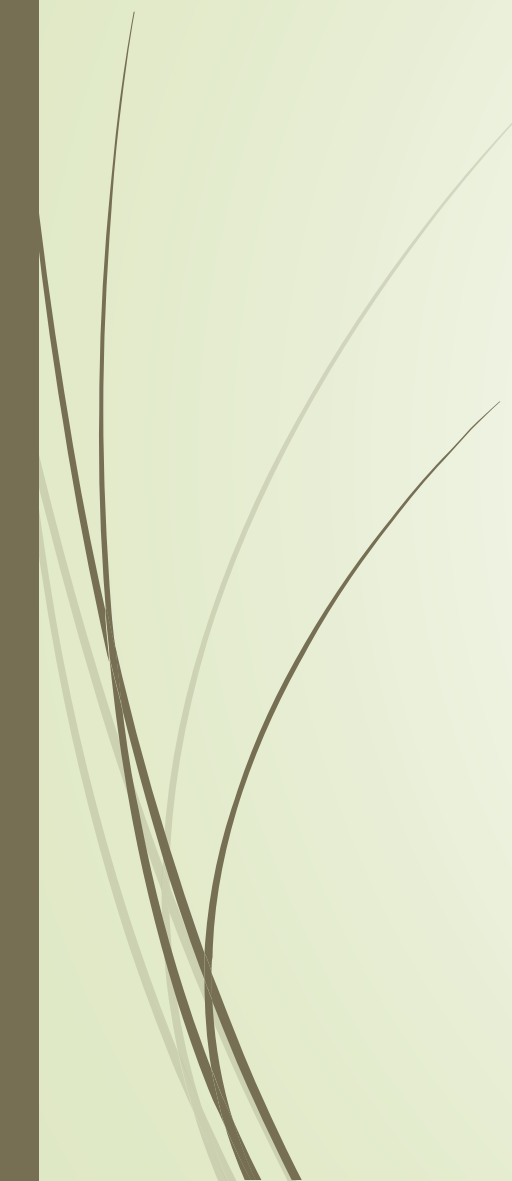
Rozdíly při stanovení vlákniny

- Anglie, Dánsko a Francie (EPIC)
- 1314 osob
- UK – Southgateova metoda (kolorimetrie): 20,5 g
- UK – Englystova metoda (chromatografie): 14,4 g
- Tabulky Francie a Dánska (AOAC): 20,0 g

- Problematická komparace mezi státy.
- Rozdíly v potravinách: ovoce, chleba (obiloviny).

Charrondière, Vignat, Riboli. Differences in calculating fibre intake of a british diet when applying the British, Danish and French food composition tables. In Nutrition and lifestyle: opportunities for cancer prevention. European Conference on Nutrition and Cancer held in Lyon, France on 21-24 June, 2002 s. 39–40. ISBN 92-832-2156-7.

Zdroje chyb

- Vynechání enzymatického štěpení.
  - Srážení etanolem.
  - Stanovení ligninu.
-

Doporučený příjem vlákniny

Doporučený příjem vlákniny – dospělí

Stát	Doporučený příjem [g/den]
WHO	> 25 (vláknina) > 20 (NSP)
USA	38 ♂ 25 ♀
Anglie	18 (NSP)
Skandinávie	25–35
Nizozemí	32–45
Dánsko	20–30
Francie	25–30
Německo	30
Řecko	15–20
Japonsko	20–30
Slovensko	30 ♂ 24 ♀

Doporučený příjem vlákniny – děti

Stát	Doporučený příjem
USA	3,4 g/MJ nebo 14 g/1000 kcal 1–3 roky: 19 g 4–14 roků: 26 g 14–18 roků: 38 g
Anglie	Do 2 let nekonzumovat potraviny bohaté na vlákninu.
Nizozemí	1–3 roky: 2,8 g/MJ nebo 12 g/ 1000 kcal 4–8 roků: 3,0 g/MJ nebo 13 g/ 1000 kcal 9–13 roků: 3,2 g/MJ nebo 13 g/ 1000 kcal 14–18 roků: 3,4 g/MJ nebo 14 g/ 1000 kcal
Slovensko	4–6 měsíců: 1 g/den 7–12 měsíců: 3 g/den 1–3 roky: 10 g/den 4–6 roků: 14 g/den 7–10 roků: 17 g/den 11–14 roků: 20 ♂ 18 ♀ 15–18 roků: 22–25 ♂ 18–22 ♀

EFSA – Dietary reference values

Věk	Doporučený příjem [g/den]
1–3	10
4–6	14
7–10	16
11–14	19
15–17	21
Dospělí	25

DACH

- 30 g/den
- Ženy: 3,8 g/MJ nebo 16 g/1000 kcal
- Muži: 2,9 g/MJ nebo 12,5 g/1000 kcal
- Děti:
  - Od 5. měsíce 4 g/1000 kcal
  - V 1 roce 10 g/den

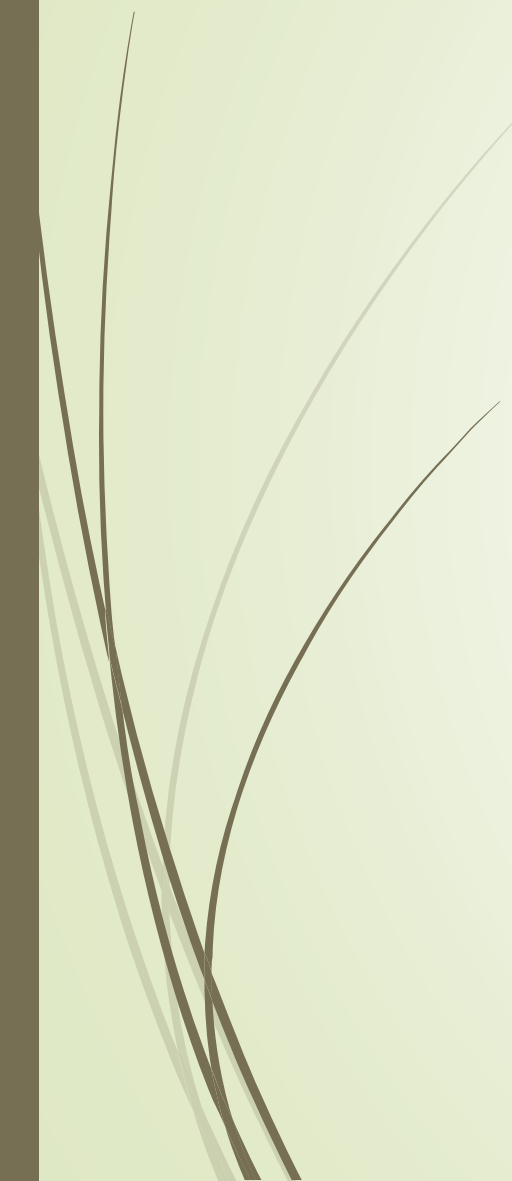

Zdroje vlákniny

Zdroje vlákniny

- Ovoce
  - Zelenina
  - Ořechy
  - Luštěniny
  - Výrobky z obilovin
-

Potravina	Obsah vlákniny (g/100g)
Pšeničná mouka hladká (T 650)	3,2
Pšeničná mouka celozrnná	9,1
Mouka z ječmene	7,6
Chléb kmínový	4,3
Rohlík bílý	4,4
Čočka	11,4
Čočka naklíčená	5,0
Čočka vařená	3,7
Brambory rané	0,6
Brambory pozdní	3,2
Brambory vařené ve slupce	1,4
Špagety	3,1
Špagety vařené	0,7
Arašídny	7,5
Arašídny loupané, pražené, solené	7,5

Doporučený příjem vlákniny v jídelníčku

- Müsli – miska (4 g)
- Celozrnný chléb – krajíc (3 g)
- Salát z čerstvého ovoce – miska (4 g)
- Tmavý pšeničný sendvič (5 g)
- Ovoce, oříšky, rozinky (2 gramy)
- Porce luštěnin jako hlavní jídlo (3–6 g)
- Zeleninový salát 2x (4 g)

Značení potravin

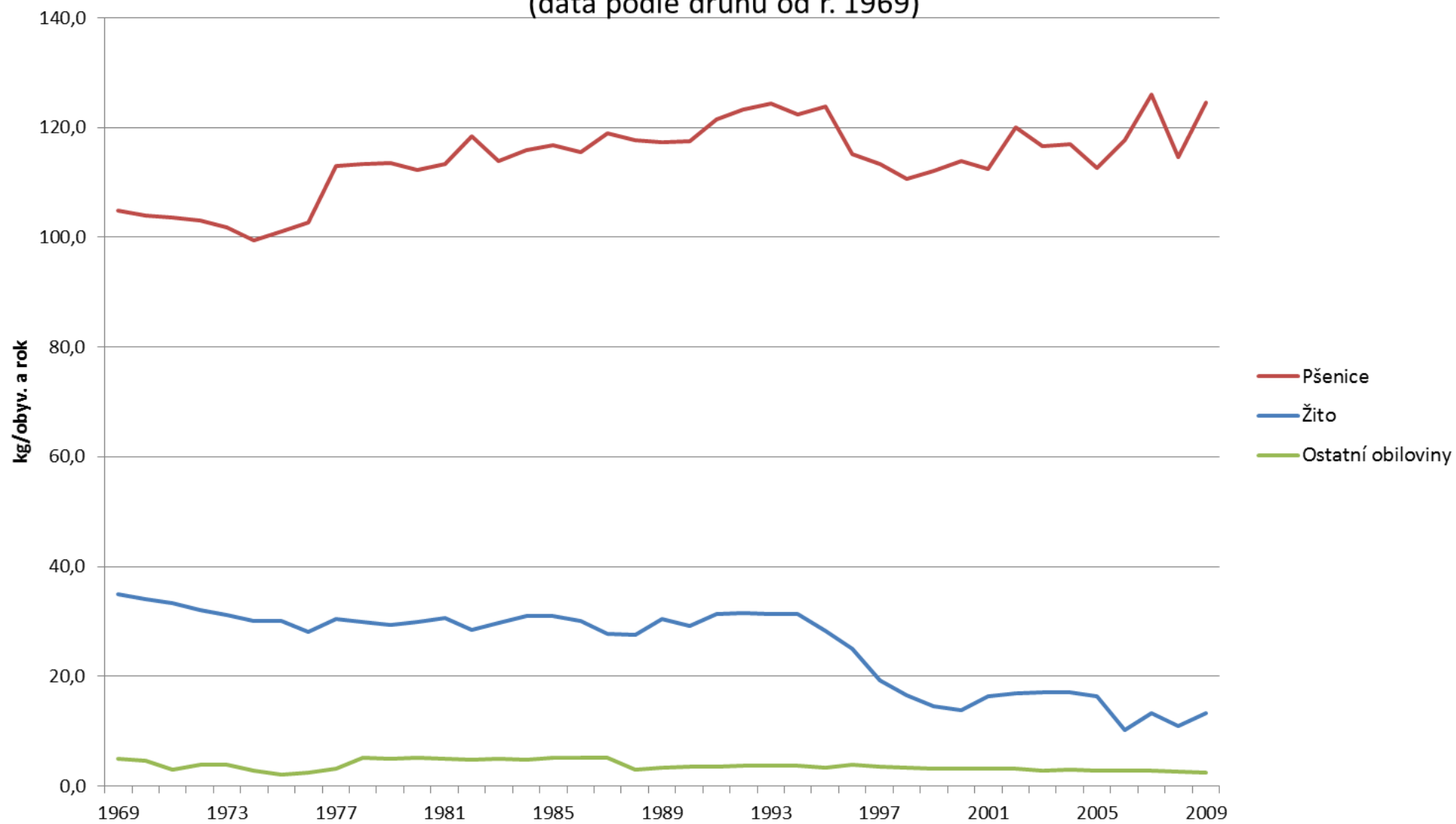
- Zdroj vlákniny
  - > 3 g/100 g nebo > 1,5 g/100 kcal
- S vysokým obsahem vlákniny
  - > 6 g/100 g nebo > 3 g/100 kcal

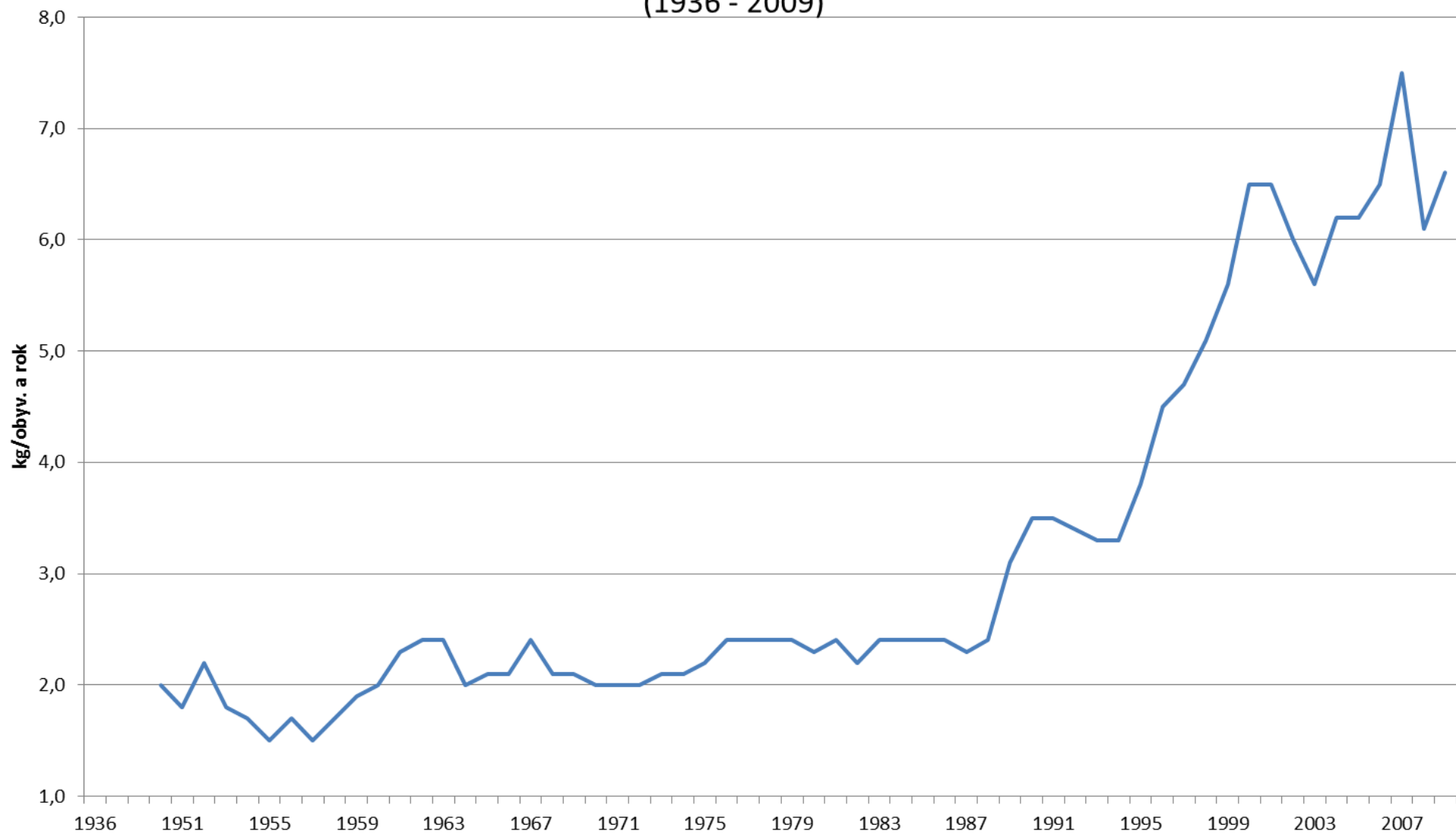
Spotřeba

Vývoj spotřeby hlavních druhů obilovin v hodnotě zrna

(data podle druhů od r. 1969)

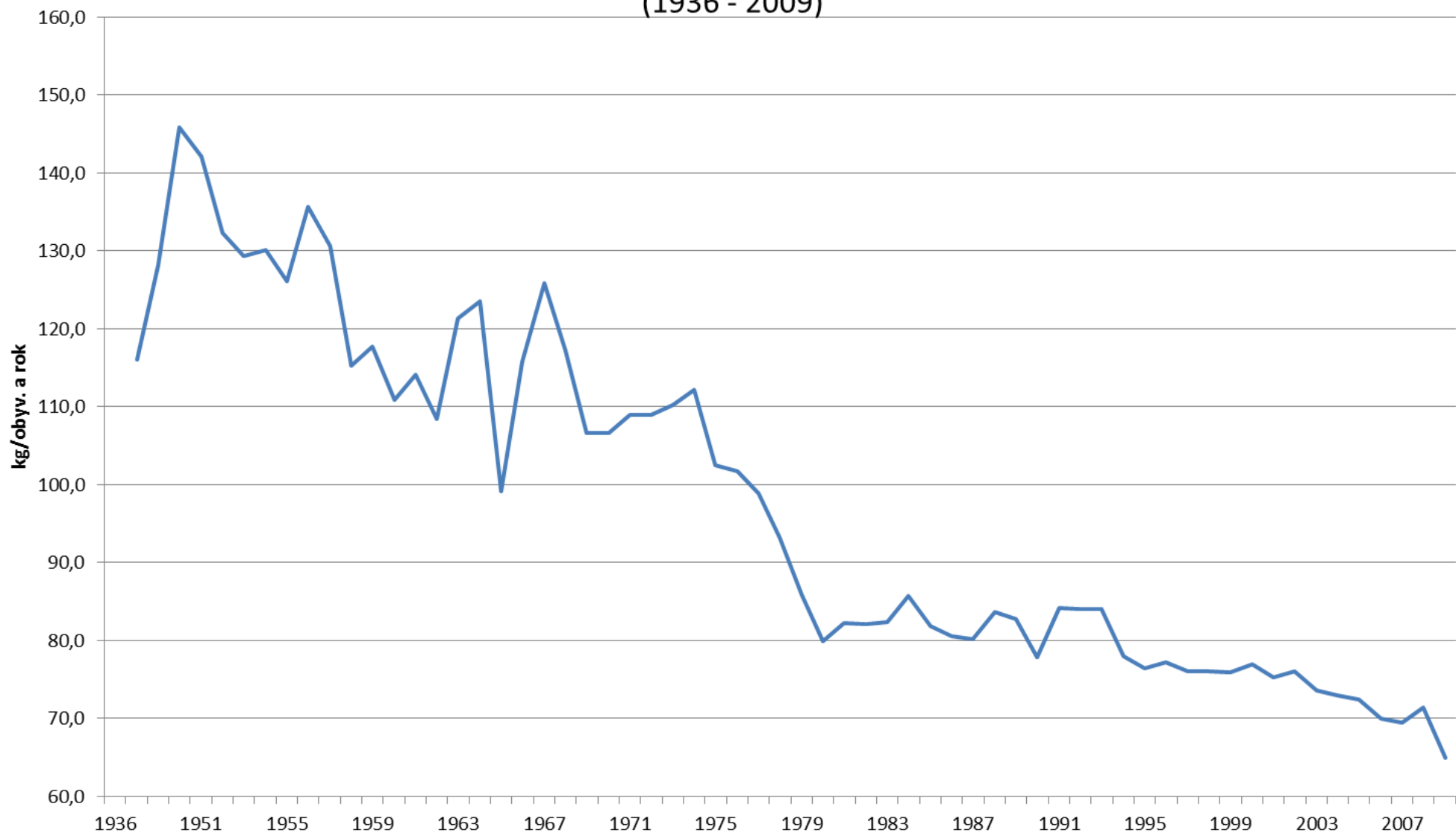

Vývoj spotřeby těstovin (1936 - 2009)

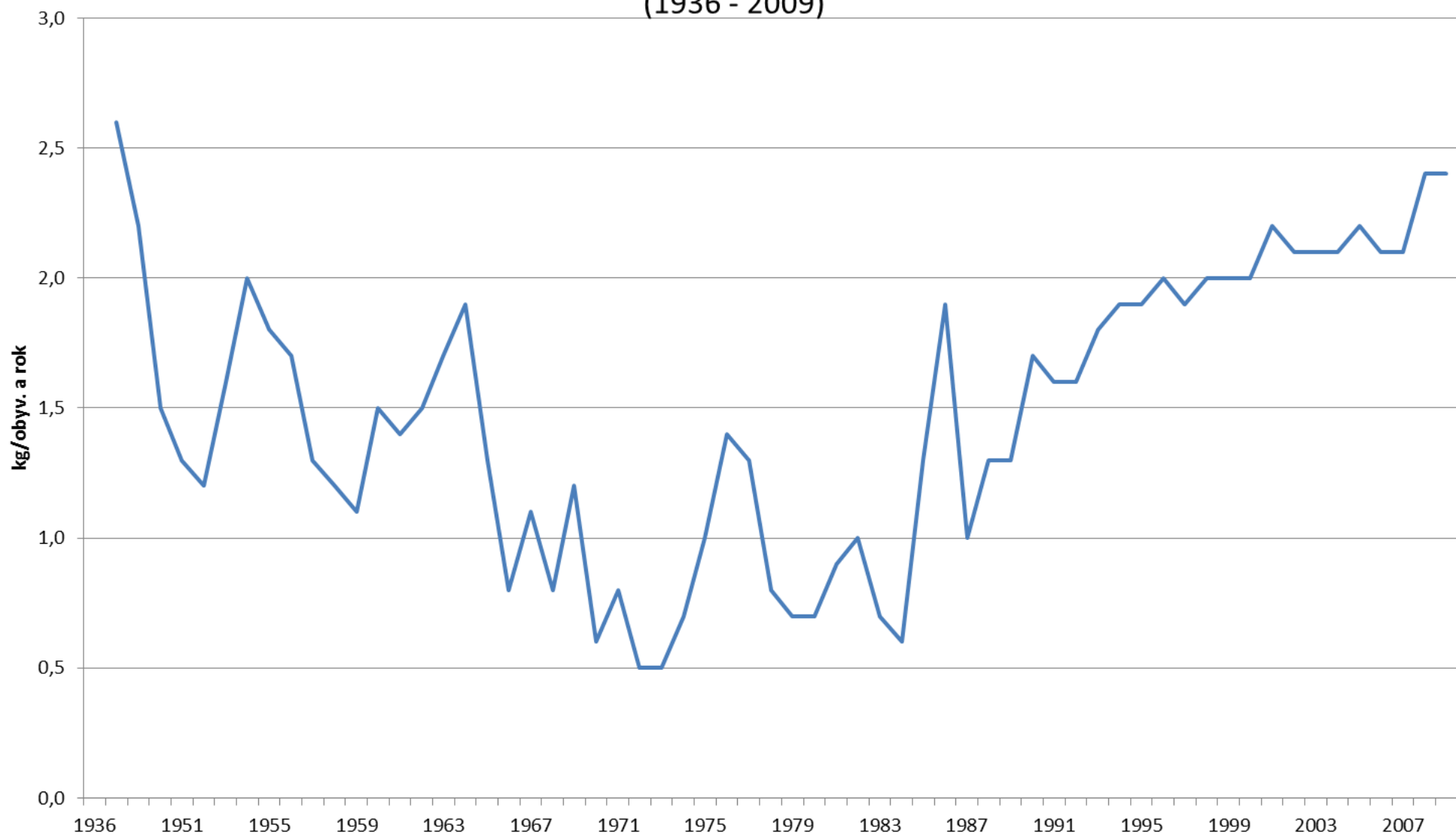

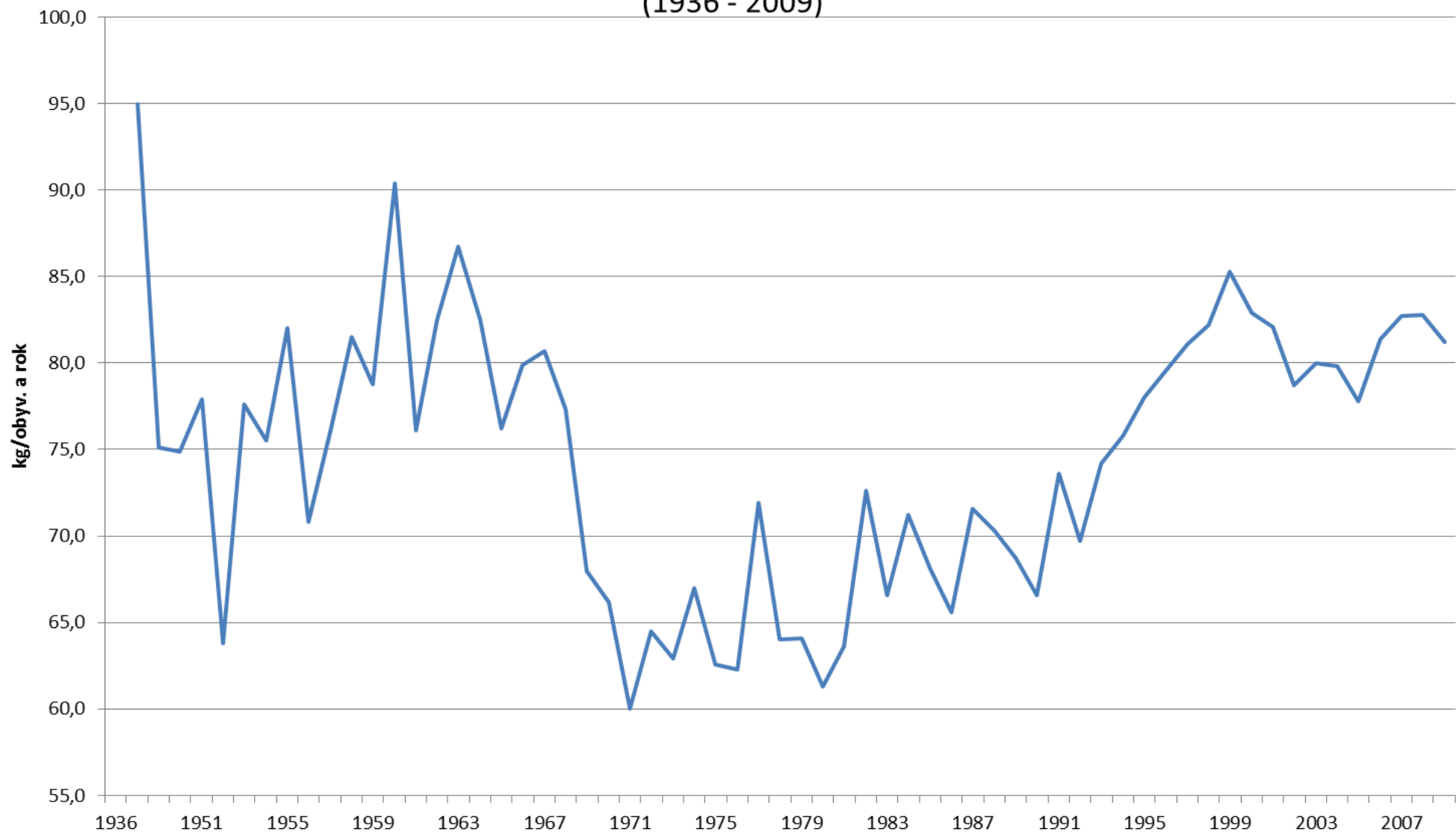
Vývoj spotřeby brambor (1936 - 2009)

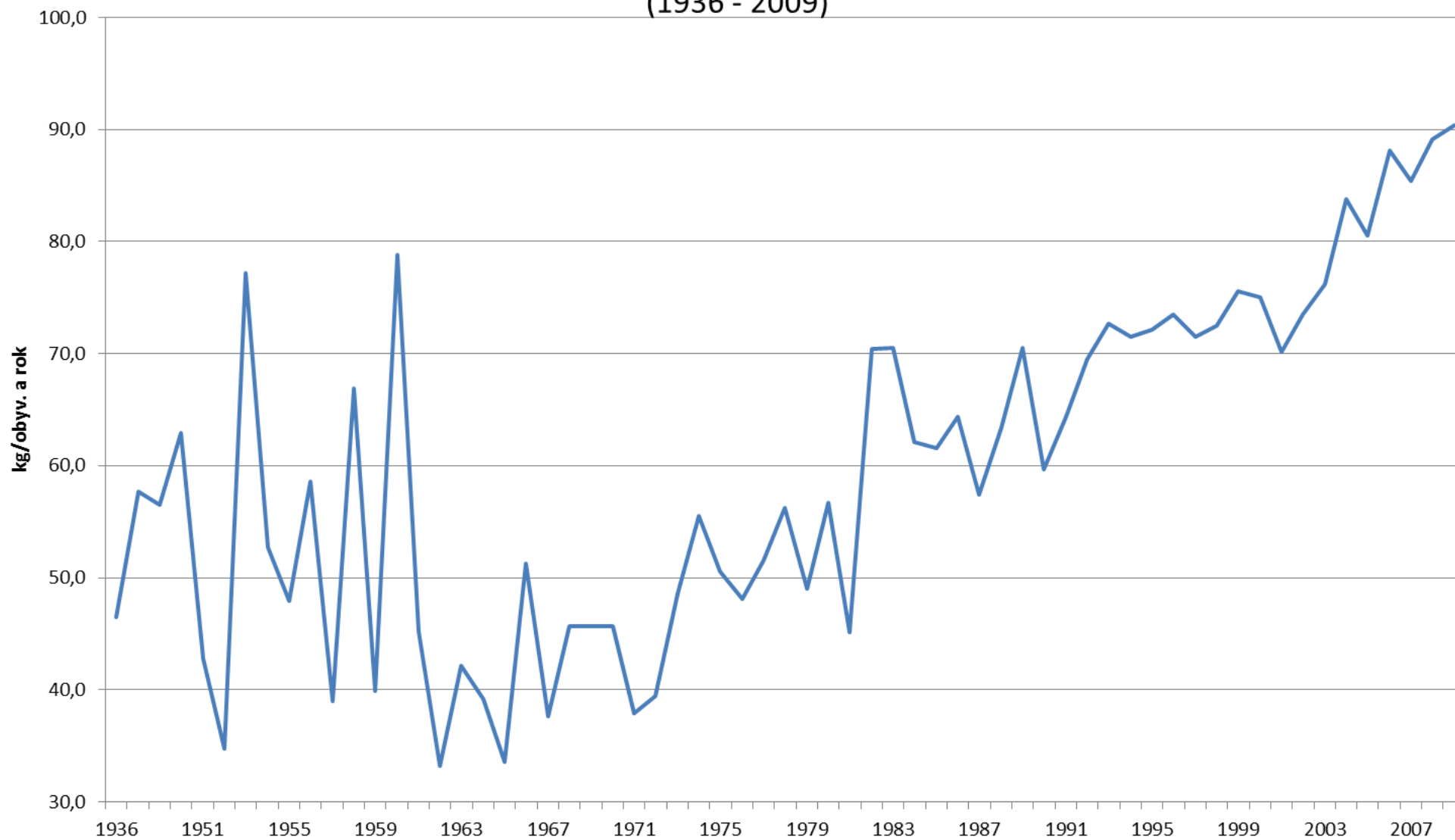
Vývoj spotřeby luštěnin (1936 - 2009)

Vývoj spotřeby zeleniny v hodnotě čerstvé (1936 - 2009)

Vývoj spotřeby ovoce v hodnotě čerstvého (1936 - 2009)

Studie

Zahraničí – spotřeba vlákniny (studie)

- USA – Willet (2007–2008)
  - Ženy 14,3 g ± 8,49 g
  - Muži 17,5 g ± 10,90 g
- Irsko (2001): 20,2 g vlákniny, 14,8 g NSP
- Belgie (2004): muži 21,0 g/den, ženy 17,3 g/den
- EPIC studie
  - Cust a kol. Total dietary carbohydrate, sugar, starch and fibre intakes in the European Prospective Investigation into Cancer and Nutrition. *European Journal of Clinical Nutrition*, roč. 2009, sv. 63, č. 4, s. 37–60.

Stát	Průměrná spotřeba vlákniny [g/den]	
	Ženy	Muži
Portugalsko	23,7 ± 9,4	23,5 ± 9,0
Maďarsko	21,7 ± 5,6	24,2 ± 6,6
Finsko	21,0 ± 9,0	24,0 ± 11,0
Norsko	21,0 ± 8,0	25,0 ± 10,0
Rakousko	20,1 ± 9,3	19,5 ± 9,9
Polsko	19,7 ± 7,9	29,7 ± 11,4
Dánsko	19,0	21,0
Itálie	18,9 ± 6,1	21,8 ± 6,5

Česká republika: „not available data“

- Dospělí: Cifkova R and Skodova Z, 2004. [Longitudinal trends in major cardiovascular disease risk factors in the Czech population]. *Casopis Lekarů Ceských*, 143, 219–226.
- Děti: Tláskas, Hrstková. (unpublished data) (In: Elmadfa, 2009)

Zdroj: Scientific Opinion on Dietary Reference Values for carbohydrates and dietary fibre. Parma: EFSA Panel on Dietetic Products, Nutrition, and Allergies. *EFSA Journal*, 2010; 8(3):1462.

ČR – spotřeba vlákniny (studie)

- Ošancová, 1981*
  - 28,8 g muži a 21,5 g ženy
  - 2/3 obiloviny, 20 % brambory, 8 % zelenina, 5–8 % ovoce
  - Chemické analýzy, převzaté hodnoty

* Zamrazilová E. Vlákna potravy – význam ve výživě a v klinické medicíně. *In: Novinky v medicíně.* Praha: Avicenum, 1989, 39 s.

ČR – spotřeba vlákniny (studie)

➤ Kohout 2001*

➤ Muži: 25–29 g/den, ženy: 19–21 g/den

➤ Kohout 2007**

➤ 13045 participantů (612 mužů, 12433 žen)

➤ „Vzorek české populace“ (redukční režim)

➤ 11,73 g/den vlákniny (gender. rozdíly minimální)

➤ 98 % čes. pop. přijímá méně než 25 g vlákniny.

* Wilhelm a kol. *Výživa v onkologii*. Institut pro další vzdělávání pracov. ve zdravotnictví v Brně, 2001.

** Kohout, P., Chocenská, E.: Průzkum příjmu vlákniny v České republice. *Výživa a potraviny* 2007, č. 5.

➤ Hronek 2004*

➤ Těhotné: 7,16 g/den, chybný poměr rozp./nerozp.

➤ Zelinková 2006**

➤ 165 respondentů, recall, NutriDan

➤ Muži: 21,6 g/den, ženy: 21,3 g/den

➤ Chmelíková 2007***

➤ 155 os. (88 obéz., 27 kontr.), záznam. metod., Nutrimaster

➤ Muži: 18,2 g/den, ženy: 15,2 g/den

* Hronek M. *Výživa ženy v obdobích těhotenství a kojení*. Praha: Maxdorf, 2004.

** Zelinková L. *Vláknina a její příjem*. Bakalářská práce, Masarykova univerzita, 2006.

*** Chmelíková M. *Sledování příjmu vlákniny a jejího vztahu k množství tukové tkáně u obézních pacientů*. Bakalářská práce, Masarykova univerzita, 2007.

Možné důvody systematických chyb

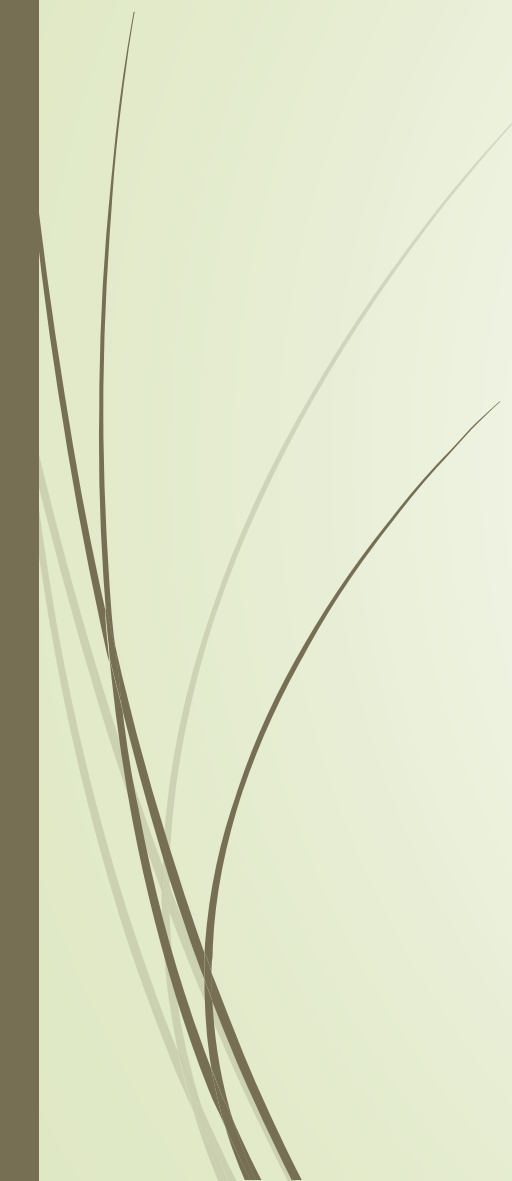
- Chybějící definice vlákniny.
- Chybějící nebo nedostatečný popis metodiky.
- Metoda sběru nutričních dat.
- Nereprezentativní vzorek populace.
  - Nerovnoměrné genderové/věkové zastoupení.
  - Lokalita sběru dat.
  - Zastoupení pacientů a kontrolní skupiny.
- Kontrolní mechanismy
  - Energetický příjem.

Závěr

Na co si dávat pozor?

- Metodologie vědeckého výzkumu.
  - Kontext a souvislosti dat.
  - Kritický přístup a selský rozum.
-

Děkuji za pozornost.